

**Účasť splnomocneného zástupcu poškodeného na vyšetrovacích úkonoch nariadených
v prípravnom konaní**

(autor: Mgr. Tomáš Čík, advokátsky koncipient)

V nasledujúcom texte upriamime svoju pozornosť na postavenie splnomocnenca poškodeného a diapazón jeho procesných kompetencií, ktoré mu právna úprava *de lege lata* priznáva pri uplatňovaní práv a oprávnených záujmov poškodených v trestnom konaní. S ohľadom na portfólio právnych služieb poskytovaných advokátskou kanceláriou JUDr. Jakuba Mandelíka, s.r.o. sa zameriame na oprávnenie právnych zástupcov poškodených pri uplatňovaní ich nárokov na náhradu škody na zdraví spôsobenej pri dopravnej nehode v dôsledku trestného činu ublíženia na zdraví [§ 157, eventuálne § 158 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“)], najmä na eventualitu osobnej účasti splnomocnenca poškodeného pri vyšetrovacích úkonoch. Uvedená problematika je z nášho pohľadu mimoriadne aktuálna, keďže sa v našej právnej praxi opakovane stretávame so značne negatívnym postojom tak zo strany orgánov činných v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“), ako aj obhajcov obvinených k otázke osobnej prítomnosti splnomocnenca poškodeného na úkonoch vyšetrovania, či dokonca k možnosti ingerencie do samotného priebehu nariadeného procesného úkonu.

I.

V § 46 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „TP“) je obsiahnutá legálna definícia poškodeného. V zmysle predmetného ustanovenia je poškodeným osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody. Poškodený je v zmysle trestnoprávnej teórie subjektom trestného konania, ergo vykonáva určitý vplyv na priebeh trestného procesu na základe práv a povinností, ktoré na neho zákonodarca v tejto súvislosti delegoval. Zároveň v prípade, ak konanie dospeje do štádia konania pred súdom, má poškodený postavenie strany konania.

Vo vzťahu k postaveniu poškodeného poukazujeme na relatívne široký diapazón procesných garancií, ktoré mu zákonodarca priznáva v súvislosti s uplatňovaním jeho práv. Azda najdôležitejším (najmä z pohľadu personálnej satisfakcie) je však nárok poškodeného na náhradu škody v adhéznom konaní. V tejto súvislosti podotýkame, že základným predpokladom takéhoto postupu je **vydanie odsudzujúceho rozsudku**, v rámci ktorého konajúci súd uloží obvinenému povinnosť nahradiť protiprávnym konaním spôsobenú škodu. Osobitne zdôrazňujeme, že najmä pokiaľ ide o poškodených, ktorí utrpeli škodu na zdraví v dôsledku dopravnej nehody je obzvlášť náročné ustálenie zodpovedného subjektu. V daných kauzách je totiž nevyhnutné zodpovedať mnohé technicky náročné (odborné) otázky prostredníctvom znaleckého skúmania. Z toho dôvodu je dôležité poskytnúť poškodenému včas kvalifikovanú právnu pomoc pri domáhaní sa jeho legitímneho nároku na spravodlivú finančnú satisfakciu. Primárnym cieľom právnych zástupcov poškodených preto bude už od počiatočnej fázy vyšetrovania uplatňovať všetky právne prostriedky, ktorými zabezpečia svojim klientom plnohodnotnú realizáciu im prislúchajúcich práv (vrátane rôznych návrhov na doplnenie dokazovania či osobnej konfrontácie rôznych subjektov konania pri procesných úkonoch). Sohľadom na prezentované skutočnosti kategoricky nesúhlasíme s postojom orgánov činných v trestnom konaní, ktorí v rámci prípravného konania neumožňujú splnomocnencom poškodených zúčastniť sa na výsluchu obvineného či technického znalca

a aktívnym spôsobom vstupovať do priebehu predmetných procesných úkonov. Rovnako tak súdy vo fáze konania pred súdom sa vo vzťahu k poškodenému striktne obmedzujú len na jeho konštatáciu ohľadom rozsahu spôsobenej škody. Takáto interpretácia príslušných trestnoprocesných ustanovení podľa nášho názoru nereflektuje ciele proklamované primárne úijnou reguláciou. Zastávame názor, že tak OČTK, ako aj súdy sú povinné poškodenému ako subjektu, resp. strane trestného konania umožniť zúčastniť sa nariadených úkonov a vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktorých zodpovedanie je nevyhnutné pre úspešné priznanie nároku v adhéznom konaní.

II.

V zmysle § 2 ods. 21 TP „**Orgány činné v trestnom konaní a súd sú povinné v priebehu celého trestného konania umožniť poškodenému plné uplatnenie jeho práv, o ktorých ho treba riadne, vhodným spôsobom a zrozumiteľne poučiť. Trestné konanie sa musí viesť s potrebnou ohľaduplnosťou k poškodenému.**“

Podľa § 46 ods. 1 TP „**Poškodený má právo v prípadoch ustanovených týmto zákonom sa vyjadriť, či súhlasí s trestným stíhaním, má právo uplatniť nárok na náhradu škody, robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo na ich doplnenie, predkladať dôkazy, nazerať do spisov a preštudovať ich, zúčastniť sa na hlavnom pojednávaní a na verejnom zasadnutí konanom o odvolaní alebo o dohode o priznaní viny a prijatí trestu, vyjadriť sa k vykonaným dôkazom, má právo záverečnej reči a právo podávať opravné prostriedky v rozsahu vymedzenom týmto zákonom.**“

Podľa § 272 ods. 2 TP „**Po skončení výsluchu prokurátorom, obžalovaným, jeho obhajcom alebo predsedom senátu môže zákonný zástupca obžalovaného, v rozsahu uplatnených práv poškodený alebo jeho splnomocnenec, zúčastnená osoba alebo jej splnomocnenec so súhlasom predsedu senátu klásť vypočúvaným otázky, keď už členovia senátu otázky nemajú.**“

Podľa čl. 16 (ods. 1) smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2012/29/EÚ zo dňa 25.10.2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (ďalej len „smernica“) nazvaného „**Právo na rozhodnutie o náhrade škody páchatelom v rámci trestného konania**“ „**Členské štáty zabezpečia, aby obeť mali v rámci trestného konania právo získať v primeranej lehote rozhodnutie o náhrade škody páchatelom s výnimkou prípadov, v ktorých sa vo vnútroštátnom práve ustanovuje, že takéto rozhodnutie sa prijíma v iných súdnych konaniach.**“

Odopretím účasti na výsluchoch znalca či obvineného a neumožnením položiť týmto subjektom konkrétne otázky *de facto* odnímajú OČTK poškodenému možnosť realizovať tie procesné práva, ktoré mu Trestný poriadok explicitne priznáva.

K štandardným námietkam OČTK ohľadom účasti poškodeného pri procesných úkonoch, ako aj k jeho ingerencii do samotného priebehu vyšetrovania poukazujeme na nález Ústavného súdu SR zo dňa 18.6.2014, sp. zn. II. ÚS 655/2013, v ktorom sa ÚS SR na margo kompetencií poškodeného vyjadril nasledovne: „**Tzv. limitujúcu definíciu práva poškodeného, resp. jeho splnomocnenca klásť otázky „v rozsahu uplatnených práv“ je potrebné vykladať tak, že poškodený, resp. jeho splnomocnenec je oprávnený klásť otázky vzťahujúce sa na ním uplatnený nárok, teda také, ktoré smerujú k zisteniu skutočností, ktoré sú pre úspešnosť uplatneného nároku nevyhnutné. Pre poškodeného je zásadným preukázanie, či sú naplnené predpoklady zodpovednosti osoby, voči ktorej sa vedie trestné konanie, za spôsobenú škodu. Práve z dôvodu, že poškodený, resp. jeho splnomocnenec nenahrádzajú orgán činný v trestnom konaní, môžu sa otázky poškodeného, resp. jeho splnomocnenca vzťahovať len na protiprávnosť konania osoby, voči ktorej smeruje právo na náhradu škody, tzn. k zisteniu, či došlo k protiprávnemu konaniu a kto toto protiprávne konanie spáchal. Uplatnenie nároku na náhradu škody v trestnom konaní, ktoré spôsobuje prekážku**

litispendencie pre uplatnenie tej istej škody v občianskom súdnom konaní, nemôže byť poškodenému na ujmu a nemôže mu brániť v zisťovaní zásadných otázok pre rozhodnutie o uplatnenom nároku na náhradu škody. **Uplatnením nároku na náhradu škody v trestnom konaní nemôže byť poškodený obmedzený v práve klásť otázky k zisteniu viny osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie, pretože ide o zásadnú otázku pre rozhodnutie o uplatnenom nároku.** V tejto súvislosti považuje ústavný súd za správny aj argument sťažovateľa, podľa ktorého aj v prípade, ak by bol poškodený v právoplatnom odsudzujúcom rozsudku odkázaný so svojím nárokom na náhradu škody alebo jeho časťou na konanie vo veciach občianskoprávných, je pre rozhodnutie súdu v tomto občianskoprávnom konaní rozhodnutie o vine rozhodnutím zásadného významu s prihliadnutím na ustanovenie § 135 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, z obsahu ktorého vyplýva, že súd je viazaný rozhodnutím príslušných orgánov o tom, že bol spáchaný trestný čin a kto ho spáchal. **Ústavný súd konštatuje, že ústavne konformným výkladom tzv. limitujúcej definície „v rozsahu uplatnených práv“ je taký výklad, ktorý kladenie otázok limituje príčinnou súvislosťou medzi konkrétnym skutkom, ktorý je predmetom obžaloby a uplatnenými právami poškodeného.“**

Vychádzajúc z právneho názoru, ktorý Ústavný súd SR prezentoval v citovanom náleze možno abstrahovať, že tzv. limitujúcu definíciu práva poškodeného (eventuálne jeho splnomocnenca) klásť otázky „v rozsahu uplatnených práv“ je nutné interpretovať tak, že poškodenému (respektíve jeho splnomocnenému zástupcovi) sa musí umožniť konfrontovať subjekty trestného konania otázkami kauzálne súvisiacimi s uplatneným nárokom na náhradu škody. Poškodený je preto oprávnený klásť otázky k tým skutočnostiam, ktorých zodpovedanie je nevyhnutné pre úspešnosť uplatneného nároku. Kľúčovým pre poškodeného bude najmä preukázanie či osoba, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie zodpovedá za spôsobenú škodu.

Zastávame názor, že právo poškodeného osobne sa zúčastniť vyšetrovacích úkonov možno subsidiárne odvodíť aj od zásady kontradiktórnosti (§ 2 ods. 14 TP), na ktorú by sa mal klásť osobitný dôraz primárne v prípravnom konaní. V tomto kontexte poukazujeme na podstatu predsúdneho konania, ktorým je zhromaždenie dôkazov potrebných na posúdenie trestnej veci, zistenie páchatel'a a následkov trestného činu v rozsahu potrebnom na ukončenie tohto štádia niektorým z meritórnych rozhodnutí alebo postavenie páchatel'a pred súd. Zároveň zdôrazňujeme účel prípravného konania, ktorý je odbornou literatúrou prezentovaný aj v rovine **umožnenia aktívnej účasti poškodenému, v náležitom zistení okolností, ktoré sa k nemu vzťahujú, či v zhromaždení podstatných podkladov pre rozhodnutie o nároku na náhradu škody** (In: ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M. et. Al.: Přípravné řízení trestní. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 856).

Oprávnenie poškodeného zúčastniť sa na trestnom konaní nájdeme obsiahnuté aj v 3. kapitole smernice pomenovanej „účasť na trestnom konaní“, ktorá *expressis verbis* počíta s účasťou poškodeného na konaní a zároveň reglementuje jeho práva súvisiace s postavením poškodeného ako subjektu trestného konania (najmä právo byť vypočutý, právo na náhradu výdavkov spojených s účasťou na trestnom konaní, a tiež právo na rozhodnutie o náhrade škody páchatel'om v rámci trestného konania). Uvedené práva dopĺňa aj právo poškodeného na poskytnutie informácií od prvého kontaktu s príslušným orgánom zakotvené v čl. 4 smernice (ktoré mu umožní byť bdelym a pripraveným na realizáciu svojich práv).

Za dôsledne rešpektujúce požiadavky smernice považujeme aj možnosť osobného výsluchu znalca poškodeným ku kľúčovým otázkam technického charakteru, a to v rámci prípravného konania, ktoré umožní náležite objasniť skutkový stav. Poškodeným akcentované eventuálne rozpory vo vykonanom dokazovaní by tak bolo možné odstrániť bez vykonávania ďalšieho štádia trestného konania (konanie pred súdom) a bez procesne náročného rozsiahleho a zdĺhavého dokazovania na hlavných pojednávaniach. Záverom dodávame, že vzhľadom na nutnosť naplnenia postulátu prejednávania trestnej veci v primeranej lehote, by sa účel trestného konania mohol spoľahlivo dosiahnuť práve v prípravnom konaní po odstránení rozporuplných záverov znaleckého dokazovania.

Vice versa nepriznanie procesných práv poškodenému v potrebnom rozsahu má za následok predĺženie konania v rozpore s čl. 16 smernice, ako aj so zásadou potrebnej ohľaduplnosti k poškodenému pri súčasnom rešpektovaní jeho potrieb (§ 2 ods. 21 TP). Daný postup by navyše popieral ciele supranacionálnej úpravy (podpora, ochrana a umožnenie účasti poškodeným na trestnom konaní, vrátane zabezpečenia práva na spravodlivé a včasné odškodnenie), ako aj zásadu *equal of arms*, ktorú je podľa nášho názoru v záujme rešpektovania práv a oprávnených potrieb poškodených nevyhnutné rešpektovať v každom štádiu trestného konania.

Akceptovaním opozitnej argumentačnej línie by došlo k flagrntnému ignorovaniu oprávnených potrieb poškodených. Odhliadnuc od redundantného predlžovania trestného konania (v prípade, ak OČTK nevytvorí priestor na včasné odstránenie sporných záverov znaleckého dokazovania), ak OČTK navyše neumožní poškodenému (či jeho splnomocnencovi) zúčastniť sa na vyšetrovacích úkonoch prípravného konania (primárne výsluchu obvineného) a súčasne klásť zúčastneným subjektom relevantné otázky, výsostne by tým favorizovali páchatelia zodpovedného za ujmu na zdraví a popreli vyššie identifikovaný účel trestného procesu. V tomto kontexte podotýkame, že ak by obvinený za daných podmienok v konaní pred súdom (kde síce poškodený má explicitné právo byť prítomný a klásť tejto strane otázky) využil svoje právo odmietnuť vypovedať, poškodenému by sa tým *de facto* zmariło akýmkoľvek spôsobom docieľiť objasnenie tých skutočností, ktoré sú kardinálne z pohľadu jeho úspešnosti v adhéznom konaní.

III.

Vzhľadom na vyššie prezentované možno abstrahovať, že v zmysle supranacionálnych právnych aktov, ako aj citovaného nálezu Ústavného súdu SR je nutné upustiť od súčasnej praxe OČTK či súdov dostatočne nereflektujúcej postavenie poškodeného. Je totiž neprípustné, aby obvinený, ktorý zavineným protiprávnym konaním spôsobí poškodenému ujmu, v konečnom dôsledku z takéhoto konania na jeho úkor „profitoval“. V celom rozsahu sa preto stotožňujeme s právnym názorom vysloveným Ústavným súdom SR, že ústavne konformným výkladom príslušných ustanovení Trestného poriadku, ako i dôsledným rešpektovaním sekundárnych právnych aktov Európskej únie sa poškodenému musí umožniť účasť na vyšetrovaní, vrátane ingerencie do samotného priebehu procesných úkonov, čím dôjde k dôslednému rešpektovaniu statusu poškodeného, a tiež ku kreovaniu dostatočného priestoru na plný úspech v rámci adhézneho konania, v dôsledku čoho sa zabezpečí jeden z cieľov trestného procesu. **V zmysle trestnoprávnej teórie totiž do rozsahu trestného konania neodmysliteľne patrí** (odhliadnuc od zistenia či sa stal skutok, ktorý možno považovať za trestný čin, zistenia páchatelia, uloženia a vykonania trestu či ochranného opatrenia) **aj meritórne rozhodnutie o nároku poškodeného na náhradu škody spôsobenej trestným činom** (totožne: ŠIMOVČEK, I. a kol. Trestné právo procesné. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016.407 s. ISBN 978-80-7380-617-0). Náhradou škody už v adhéznom konaní sa *inter alia* zamedzí tzv. sekundárnej viktimizácii poškodeného. Ak totiž súd v zmysle § 288 ods. 1 TP odkáže poškodeného s jeho nárokom na civilný proces, dochádza k neúmernému a nadbytočnému zaťažovaniu obete trestného činu. Poškodený je v daných prípadoch opätovne konfrontovaný s vinníkom dopravnej nehody, s priebehom nehodového deja a s traumatizujúcimi zážitkami spojenými so samotnou liečbou po úraze, čo v ňom opakovane vyvoláva nepríjemné, frustrujúce až depresívne stavy, pričom práve včasným a dôsledným rešpektovaním oprávnených potrieb poškodeného sa podarí týmto negatívnym elementom definitívne zamedziť.